

ALAIN RUZÉ, *Ces Latins des Carpates. Preuves de la continuité roumaine au nord du Danube*, Berna, Frankfurt am Main, New York, Paris, Peter Lang SA, 1989, 154 p.

Cartea lui Alain Ruzé se deschide cu o scurtă prefață semnată de G.-A. Chevallaz, fost consilier federal și fost președinte al Elveției.

În lucrarea sa, Alain Ruzé își propune să analizeze dovezile continuității românilor în spațiul carpațo-danubian și să combată astfel teza migraționistă. În *Introducere*, autorul oferă date generale despre istoria antică și medievală românească, subliniind momentele semnificative din trecutul Transilvaniei, din polemica privitoare la existența neîntreruptă a românilor în această regiune și din procesul de formare a conștiinței naționale a românilor.

Autorul își structurează materialul în șase cărți. În *Livre I. La Dacie romaine. Témoignages d'écrivains de l'Antiquité*, Alain Ruzé aduce mărturii istorice și de natură logică împotriva tezei exterminării dacilor și a părăsirii totale a Daciei în 272. În *Livre II. Arguments linguistiques*, demersul autorului se bazează pe o seamă de fapte lingvistice, de mare însemnătate, care susțin ideea continuității. Unele dintre acestea nu prezintă însă relevanță, cum ar fi elementele din terminologia creștină. În ceea ce privește cuvintele vechi germanice, trebuia poate subliniată absența acestora și din lexicul varietăților românești din sudul Dunării, deși triburi germanice au poposit și în aceste ținuturi. *Livre III. Arguments toponymiques* pune în evidență cel mai bine preocuparea lui Alain Ruzé pentru înțelegerea corectă a adevărului istorico-lingvistic. Autorul insistă asupra faptului că, venind din sud, românii ar fi trebuit să preia numele topice din Transilvania de la unguri, nu de la slavii.

Livre IV. Arguments archéologiques este partea cea mai cuprinzătoare a lucrării. Alain Ruzé inventariază diverse dovezi arheologice descoperite pe întregul teritoriu românesc și care reprezintă mărturii incontestabile ale continuității. *Livre V. Continuité des institutions socio-politiques* și *Livre VI. Les sources médiévales de la continuité roumaine* se desfășoară pe repere cunoscute în general de specialiști, dar ele constituie o expresie firească a interesului cu care autorul s-a angajat în această întreprindere, minuțios elaborată.

Volumul se încheie cu o bogată bibliografie a problemei. Din păcate, din această listă bibliografică lipsesc unele lucrări fundamentale, românești sau străine, cum ar fi cele semnate de Alexandru Niculescu.

Cartea lui Alain Ruzé nu aduce noutăți deosebite, dar are meritul de a reuni laolaltă mărturii de o natură diversă și de a oferi interpretări nuanțate ale faptelor consemnate. Pornind de la informații de tip diferit, autorul le ordonează cu pricepere și le mănuiește cu pasiune pentru adevăr.

COMAN LUPU

CHARLES DUARTE I MONTSERBAT, *De l'origen dels mots*, Barcelona, Editorial Irina, S.L., 1989, 121 p.

Volumul lui Charles Duarte reunește mai multe materiale de dimensiuni reduse, având structura și întinderea unor lecții de lingvistică generală, catalană și romanică comparată. Dintre problemele discutate, predomină cele care prezintă interes pentru limba catalană, abordate uneori în perspectivă romanică. Ilustrările cu exemple din istoria catalanei a unor fenomene caracteristice și altor idiomuri neolatine facilitează specialiștilor cunoașterea mai detaliată a unei limbi romanice mai puțin cunoscute la noi.

Aspectele examinate de Charles Duarte sînt grupate în trei mari secțiuni, precedate de o parte introductivă (*Les parantes i el seu origen*), în care autorul subliniază relația socială permanentă a limbii.

I. *Nivell elemental* cuprinde considerații despre evoluția formei și evoluția sensului, despre intervenția factorilor culturali (în istoria limbii), despre cultisme (autorul insistînd asupra raportului dintre cuvintele populare și cele culte și mai ales asupra dubletelor etimologice din catalană, pentru care Charles Duarte folosește termenul *al. lótrops*), despre onomatopee și cuvintele expresive, despre numele de plante și de persoană, și se încheie cu câteva exerciții pe teme puse anterior în discuție.

II. *Nivell mitjà* trece în revistă limbile romanice (care, după Charles Duarte, sînt în număr de zece : francoprovensala este considerată dialect al limbii franceze, iar corsicana — neinclusă

printre cele zece idiomiuri — este în viziunea sa un ansamblu lingvistic aparte în România) și limbile indo-europene, apoi se ocupă de regularitatea modificărilor fonetice în catalană, de nume topice catalane, de istoria cat. *all*, de omonimie și etimologia populară, de derivate și compunere. Un spațiu ceva mai amplu este consacrat surselor etimologice externe ale lexicului catalan, pe care le grupează în două tipuri de influențe: substratul, cu elemente basco-iberice (!) și cellice, și superstratul („estrats lingüístics posteriors a la romanització”). Este curioasă însă accepția pe care Carles Duarte o acordă termenului *superstrat*. În acest tip de influență intră atât elementele vechi germanice, cit și cele arabe, romanece, germanice moderne (din engleză, germană, olandeză) sau culte (de origine latinească sau paleogreacă).

III. *Nivell superior* conține cinci articole dedicate etimologiei unor cuvinte catalane, două din domeniul lingvisticii generale și unul care interesează istoria lingvisticii catalane.

Lipsa unui sumar și a unui indice de cuvinte sau de materii face dificilă consultarea acestei cărți. Însă, în ciuda scăderilor semnalate, lucrarea lui Carles Duarte reține atenția prin varietatea faptelor discutate și prin bogăția de material care ilustrează particularitățile proprii catalanei sau comune cu alte idiomiuri romanece.

COMAN LUPU

RUDOLF WINDISCH, *Zur Sprachwandel. Von den Junggrammatikern zu Labov*, Frankfurt am Main — Bern — New York — Paris, 1988, 312 p.

În seria „Studia romanica et linguistica” (îngrijită de Peter Wunderli și Hans-Martin Gauger) a editurii Peter Lang a apărut, ca al 21-lea volum, lucrarea de față, despre *schimbarea în limbă*, datorată lui Rudolf Windisch, de la Universitatea din Freiburg. Autorul, elev al profesorului E. Coseriu, este cunoscut publicului românesc prin teza de doctorat consacrată neutrului în română, publicată ca monografie în anul 1973, la Tübingen. Editarea noului sale lucrări în seria amintită este îndreptățită, deoarece exemplele ilustrative provin, în bună măsură, din limbile romanece, inclusiv din română.

Și volumul de față are aspectul unei monografii, în care autorul îmbină prezentarea chestiunilor generale și teoretice cu înfățișarea contribuției unor autori, școli lingvistice sau direcții de cercetare (structuralismul praghez, generativismul, sociolingvistica etc.) la studierea subiectului în discuție.

Un loc central îl ocupă în discuție concepția coseriană asupra schimbării în limbă, conținută în lucrarea, ce a marcat o epocă, a lui E. Coseriu, *Sincronia, diacronia e historia. El problema del cambio lingüístico* (Montevideo, 1958), a cărei traducere în limba germană s-a publicat în 1974. La baza acestei concepții stă distincția kantiană între *universul necesității*, al determinării externe sau al cauzalității, din care fac parte fenomenele naturale, și *universul libertății*, al determinării interne sau al finalității, în care se încadrează fenomenele culturale, inclusiv limba. În acest sens, schimbarea în limbă se produce nu pentru că are o *cauză* (o determinare exterioară), ci pentru că are o *finalitate*, un *scop* (o determinare interioară), rezultând din faptul că individul vorbitor „re-crează” limba în momentul vorbirii, în funcție de nevoile comunicării, ale exprimării. Așadar, a te ocupa de schimbarea în limbă înseamnă a încerca să răspunzi nu la întrebarea *de ce?* (cauzalitate), ci la întrebarea *în ce scop?* (finalitate). Dezvoltarea ulterioară de către E. Coseriu a acestei concepții l-a condus pe autor la celebra și, aparent, paradoxală afirmație conținută în titlul comunicării prezentate în 1982 la *UGLA Conference in Causality and Linguistic Change* (Los Angeles), anume că „nu există schimbare în limbă” (E. Coseriu, *Linguistic Change Does not Exist*, în „Linguistica nuova ed antica”, 1, 1983, p. 51 — 63).

Analitică și cu nuanțările critice necesare este trecerea de către R. Windisch a contribuției la studierea schimbării în limbă aduse de principalele școli și direcții lingvistice, de la neogramatici la Labov. Credem că este util să menționăm, în acest sens, cele zece capitole ale cărții: 1. *Despre stadiul actual al problemei schimbării lingvistice. Privire generală*. 2. *Despre regularitatea schimbărilor în limbă; caracterul „lejiilor” lingvistice*. 3. *Preliminarii la problema „cauzelor” sau a „motivației” schimbărilor (fonetice)*. 4. *Aplicarea principiilor structuraliste în perspectiva diacronică* (N. S. Trubetzkoy, R. Jakobson). 5. *Un bilanț intermediar: „cauzele” schimbărilor fonetice*. 6. *Extinderea la domeniul lexicului: transpunerea principiilor structurale (fonologice) la schimbarea semnificației lexicale*. 7. *Contribuția gramaticii generative* (King, Klausenburger). 8. *Contribuția sociolingvisticii* (Labov). 9. *Principii explicative funcționale în cadrul „modelului deductiv-nomologic”* (Hempel/Oppenheim 1948). 10. *Translarea lui „de ce?” către „în ce scop?” (cauzalitate vs. funcționalitate)*.